

KLASA: 003-01/21-03/02
URBROJ: 2170-57-01-21-296
Rijeka, 20. srpnja 2021.

Na temelju članka 63. Statuta Sveučilišta u Rijeci (KLASA: 011-01/21-01/12; URBROJ: 2170-57-01-21-1, od 16. lipnja 2021. godine), u skladu s Planom rodne ravnopravnosti Sveučilišta u Rijeci 2021. – 2025. godinu, Prioritetima djelovanja za 2021. godinu te YUFE Strategijom raznolikosti i uključenosti i njezinim pratećim dokumentima, Senat Sveučilišta u Rijeci je na svojoj 57. sjednici održanoj dana 20. srpnja 2021. godine donio sljedeću

IZJAVU O UPORABI RODNO OSJETLJIVOG JEZIKA NA SVEUČILIŠTU U RIJECI

I.

Uvažavajući postojeće preporuke i važeće propise o uporabi rodno osjetljivog jezika i rodno neutralnih jezičnih oblika, Senat podržava uporabu rodno nediskriminirajućeg i uključiva jezika u svim pisanim dokumentima te pisanoj i usmenoj komunikaciji na Sveučilištu u Rijeci.

II.

Prepoznajući da se rodno osviještenom uporabom jezika, kao osnovnog komunikacijskog sredstva, može utjecati na smanjenje rodni stereotipa i doprinositi rodnoj ravnopravnosti, na Sveučilištu u Rijeci se potiče uporaba jezičnih rješenja koja predstavljaju alternativne opcije uporabi muškog gramatičkog roda kao neutralnog, a kojima se neće ometati komunikacijska protočnost.

III.

Senat će podržati stručnu razradu navedenih načela i uporabu smjernica o uključivoj komunikaciji sačinjenih od strane mjerodavnih tijela i stručnih osoba Sveučilišta u Rijeci, s ciljem promicanja ravnopravnosti i poštivanja raznolikosti u sveučilišnoj i široj zajednici.

IV.

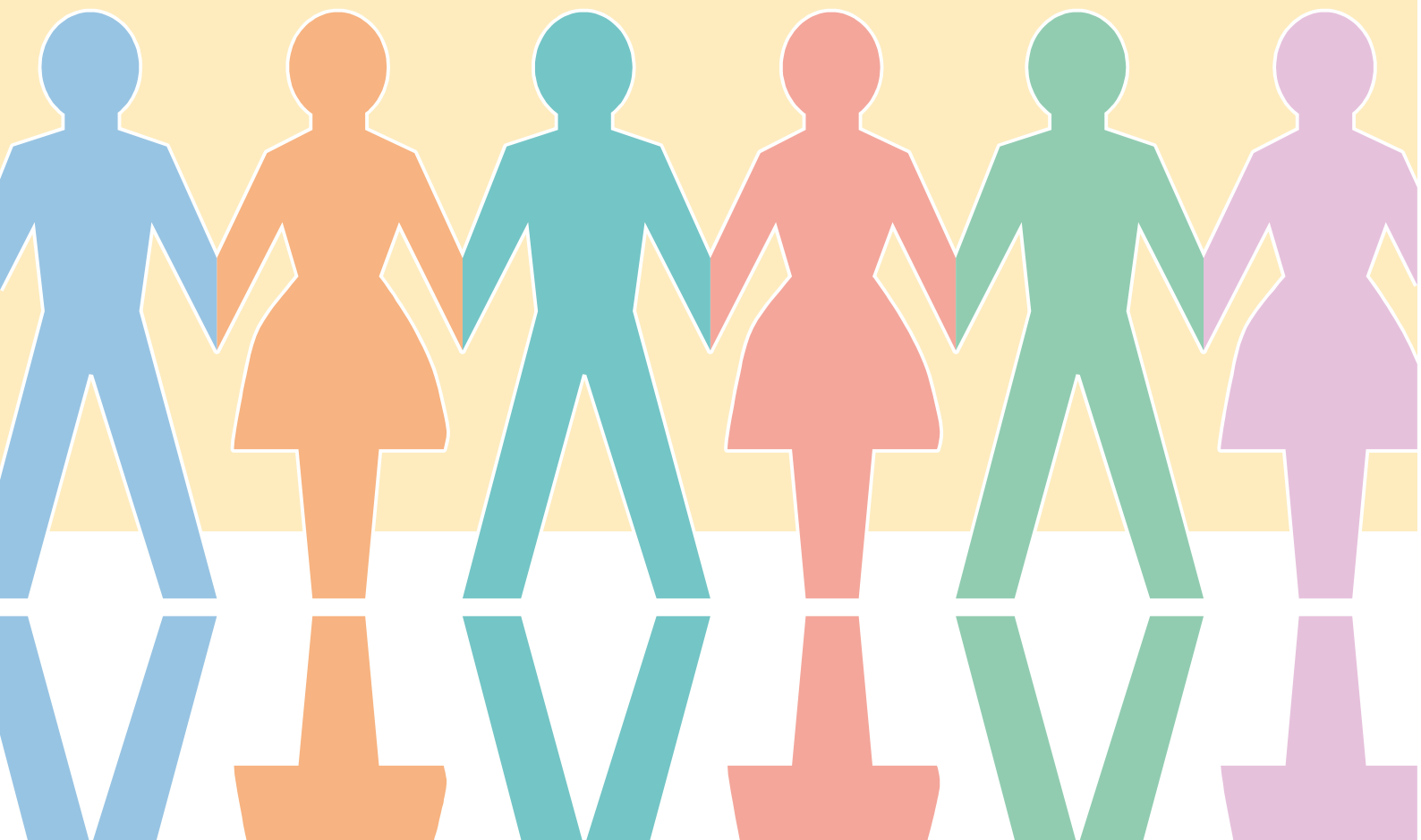
U primjeni ove Izjave i nalaženju primjernih jezičnih rješenja upućuje se na relevantne europske dokumente, posebice na Smjernice Europskog parlamenta o rodno neutralnom jeziku i Smjernice Glavnog tajništva Vijeća Europske unije o uključivoj komunikaciji.

REKTORICA
prof. dr. sc. Snježana Prijić-Samaržija

Dostaviti:

- sastavnicama Sveučilišta,
- pismohrani.

RODNO NEUTRALAN JEZIK u Europskom parlamentu

PREDGOVOR

Godine 2008. Europski parlament bio je među prvim međunarodnim organizacijama koje su donijele višejezične smjernice o rodno neutralnom jeziku. Drago mi je da su otad mnoge druge institucije i organizacije donijele slične smjernice. U povodu 10. obljetnice donošenja tih smjernica, te kako bi se uzela u obzir jezična i kulturna zbivanja, Skupina na visokoj razini za rodnu ravnopravnost i raznolikost zatražila je od službi Parlamenta ažuriranje smjernica o rodno neutralnom jeziku u okviru kojih se pružaju praktični savjeti o upotrebi rodno pravednog i uključivog jezika na svim službenim jezicima.

U ime te skupine na visokoj razini s velikim zadovoljstvom dočekujem ovo ažurirano izdanje smjernica o rodno neutralnom jeziku koje je plod uske suradnje relevantnih jezičnih i administrativnih službi.

Europski parlament i dalje je podjednako posvećen upotrebi rodno neutralnog jezika u svojoj pisanoj i usmenoj komunikaciji te sada pozivam nadležne službe da prošire osviještenost o ažuriranim smjericama i važnosti njihove upotrebe u parlamentarnim publikacijama i komunikaciji.

Dimitrios Papadimoulis
potpredsjednik
Skupina na visokoj razini za rodnu ravnopravnost i raznolikost

ŠTO JE RODNA NEUTRALNOST U JEZIKU?

Rodna neutralnost u jeziku opći je pojam koji obuhvaća korištenje neseksističkim jezikom, uključivim jezikom i rodno nediskriminirajućim jezikom. Svrha rodno neutralna jezika jest da se izbjegne odabir riječi koji se može tumačiti kao pristran, diskriminatoran ili ponižavajući impliciranjem da je jedan spol ili društveni rod norma. Upotrebom rodno nediskriminirajućeg i uključiva jezika također se potpomaže smanjenje rodni stereotipa, promiču se društvene promjene i doprinosi postizanju rodne ravnopravnosti.

Rodno neutralan ili rodno uključiv jezik više je od pitanja političke korektnosti. Jezik snažno odražava i utječe na stavove, ponašanje i percepciju.

Radi ravnopravnoga postupanja prema svim rodovima, od 80-ih godina 20. stoljeća ulagani su naponi u uvođenje rodno neutralne, rodno nediskriminirajuće ili neseksističke upotrebe jezika kako nijedan rod ne bi bio povlašten te kako se predrasude prema bilo kojem rodu ne bi uporno ponavljale.

Kao dio tih napora na međunarodnoj i nacionalnoj razini tijekom posljednjeg desetljeća sastavljene su i provedene brojne smjernice. Međunarodne i europske institucije (kao što su Ujedinjeni narodi, Svjetska zdravstvena organizacija, Međunarodna organizacija rada, Europski parlament i Europska komisija), strukovna udruženja, sveučilišta, velike novinske agencije i publikacije donijeli su smjernice za neseksističku upotrebu jezika, bilo kao zasebne dokumente bilo kao posebne preporuke uvrštene u njihove stilske priručnike. U Europskoj uniji mnoge su države članice također raspravljale o jezičnoj politici i predlagale takve smjernice na raznim razinama.

RODNO NEUTRALAN JEZIK U EUROPSKOM PARLAMENTU

1. OPĆI KONTEKST

Načelo rodne ravnopravnosti i nediskriminacije na temelju roda čvrsto je ukorijenjeno u Ugovorima i Povelji Europske unije o temeljnim pravima te ga je Europski parlament podržao u mnogo navrata. Stoga bi se u jeziku koji se upotrebljava u Parlamentu to trebalo odražavati.

U tu je svrhu cilj ovih smjernica zajamčiti da se, u mjeri u kojoj je to moguće, neseksistički i rodno uključiv jezik rabi i u dokumentima i priopćenjima Parlamenta na svim službenim jezicima.

Svrha ovih smjernica nije prisiljavati autore tekstova u Europskome parlamentu da slijede obvezni skup pravila nego potaknuti administrativne službe da uzimaju u obzir pitanja rodne osjetljivosti u jeziku pri pisanju te pisanom i usmenom prevođenju.

Valja svakako naglasiti da su prevoditelji dužni prenositi tekstove vjerno i točno u vlastiti jezik. Ako se autor hotimice posluži rodno određenim jezikom, u prijevodu se ta namjera mora poštovati. Stoga je još važnije da autori tekstova u Parlamentu budu potpuno svjesni načela upotrebe rodno neutralna jezika.

Kad je riječ o usmenom prevođenju, službe Parlamenta u potpunosti su predane korištenju rodno neutralnim jezikom i prihvaćanju načela nediskriminacije, priznavanja i ravnopravnosti koja su s njime povezana. Slijedom toga ove su smjernice lako dostupne na internetu i dio su priprema za sastanke usmenih prevoditelja. Iako su usmeni prevoditelji svjesni normi rodno neutralna jezika u svojim radnim jezicima, postoje određena ograničenja, kao što su velika brzina kojom se govori iznose, potreba za poštovanjem autorstva i namjera govornika, izbjegavanje uredničkog upletanja, kao i posebna obilježja govorenoga jezika u odnosu na pisani, što povremeno može otežati primjenu rodno neutralna jezika u simultanom prevođenju, s obzirom na to da je riječ o aktivnosti velike brzine i intenziteta.

2. POSEBNOSTI PARLAMENTA

U ovim smjernicama moraju se odražavati dva konkretna obilježja rada Parlamenta: prvo, njegovo višejezično radno okružje i drugo, njegova uloga europskoga zakonodavca.

(a) Višejezični kontekst

U višejezičnom okružju Europskoga parlamenta za primjenu načela rodne neutralnosti u jeziku i rodno uključivoga jezika potrebna je upotreba različitih strategija za razne službene jezike, ovisno o gramatičkoj tipologiji svakoga jezika.

Kad je riječ o izražavanju gramatičkoga roda u službenim jezicima Unije, mogu se razlikovati tri vrste jezika i popratnih strategija za postizanje rodne neutralnosti:

- **jezici s prirodnim rodovima** (kao što su danski, engleski i švedski), u kojima su imenice za imenovanje osoba uglavnom rodno neutralne i za svaki rod postoje osobne zamjenice. Opća je tendencija da se upotreba rodno određenih naziva u njima što više smanji. U tim jezicima najviše se primjenjuje jezična strategija neutralizacije. Kako bi se izbjeglo upućivanje na rod, mogu se rabiti rodno neutralni nazivi, tj. riječi koje nisu rodno određene i upućuju općenito na osobe bez upućivanja na žene ili muškarce (*chairman* se zamjenjuje s *chair* ili s *chairperson*, *policeman* ili *policewoman* s *police officer*, *spokesman* sa *spokesperson*, *stewardess* s *flight attendant*, *headmaster* ili *headmistress* s *director* ili *principal* itd.). Ta sklonost rodnoj neutralnosti dovela je do nestanka nekadašnjih ženskih oblika, pri čemu su nekadašnjim muškim oblikom sad obuhvaćena oba spola (npr. engl. *actor* umjesto *actress*). Rodno uključiv jezik također se upotrebljava pa se primjerice „on” zamjenjuje općim upućivanjem na oblike „on ili ona”.

- **jezici s gramatičkim rodovima** (kao što su njemački, romanski jezici i slavenski jezici) u kojima svaka imenica ima gramatički rod, a rod imenica za imenovanje osoba obično odgovara imenici koju označava. Budući da je s leksičkoga gledišta gotovo nemoguće tvoriti općeprihvaćene rodno neutralne oblike za postojeće riječi u tim jezicima, potraženi su i preporučeni zamjenski pristupi u administrativnom i političkom jeziku.

Feminizacija (tj. upotreba odgovarajućih ženskih oblika za muške nazive ili upotreba obaju naziva) pristup je čija je primjena postala sve češća u tim jezicima, posebno u poslovnim situacijama, primjerice u nazivima radnih mjesta kada se odnose na žene. S obzirom na to da je većina zanimanja tradicionalno gramatički bila u muškome rodu, uz svega nekoliko iznimaka, i to tipično za tradicionalno ženska zanimanja kao što su „medicinska sestra” ili „primalja”, osjećaj diskriminacije bio je posebno snažan. Stoga je započela tvorba i sve raširenija upotreba ženskih jednakovrijednica za gotovo sve dužnosti u muškome rodu (njem. *Kanzlerin* (kancelarka), fr. *présidente* (predsjednica), fr. *sénatrice* (senatorica), it. *assessora* (članica odbora) itd.). Također je u mnogim jezicima postala više prihvaćena zamjena općega muškog oblika dvostrukim oblicima za konkretne referentne osobe (tal. *tutti* i *consiglieri* e *tutte le consigliere* – svi vijećnici i sve vijećnice).

Stoga upotreba općih muških naziva više nije apsolutna praksa, čak ni u zakonodavnim aktima. Primjerice, u njemačkoj verziji Ugovora iz Lisabona opći naziv „građani” pojavljuje se i kao (*Unions-*)*Bürgerin* / (*Unions-*).

- **jezici bez rodova** (kao što su estonski, finski i mađarski) u kojima ne postoji ni gramatički rod ni zamjениčki rod. Za te jezike općenito nije potrebna određena strategija da bi bili rodno uključivi, osim u vrlo posebnim slučajevima o kojima se raspravlja u konkretnim smjernicama za te jezike.

(b) Europski parlament kao zakonodavac

Način na koji se načelo rodne osjetljivosti u jeziku odražava u tekstu uvelike ovisi i o vrsti i registru teksta o kojem je riječ.

Autori tekstova trebali bi pripaziti na to da odabrano rješenje bude primjereno za vrstu teksta i za buduću upotrebu u koju će ući, istodobno osiguravajući i dovoljnu prepoznatljivost za sve rodove na koje se misli.

Primjerice, što je primjereno u govoru (engl. *Ladies and Gentlemen*) ili u izravnom obraćanju (engl. *Dear Sir or Madam* na početku pisma) neće nužno odgovarati formalnim ograničenjima zakonodavnih tekstova, koji moraju biti jasni, jednostavni, točni i dosljedni te u njima nema mjesta za određena rješenja u sastavljanju kojima se želi postići rodna neutralnost, a zbog kojih bi moglo doći do dvoznačnosti u pogledu obveza koje se navode u tekstu (kao što je izmjenjivanje muških i ženskih oblika za opću zamjenicu ili upotreba samo ženskog oblika u nekim dokumentima i samo muškoga u drugima).

6

Poštujući potrebu za jasnoćom, u zakonodavnim aktima trebalo bi što više izbjegavati upotrebu jezika koji nije rodno uključiv, posebno opću upotrebu muškoga roda. Mnoga zakonodavna tijela u državama članicama već su donijela preporuke koje polaze u tom smjeru.

PITANJA KOJA SU ZAJEDNIČKA VEĆINI JEZIKA

Iako se konkretni načini izbjegavanja seksističkoga jezika razlikuju od jezika do jezika, niz sljedećih problema zajednički je većini.

1. OPĆA UPOTREBA MUŠKOGA RODA

Tradicionalna je gramatička konvencija u većini jezika s gramatičkim rodovima da se skupine u kojima su zastupljena oba spola muški rod rabi kao „uključivi” ili „opći” oblik, dok je ženski rod „isključiv”, tj. odnosi se samo na žene. Ta upotreba muškoga roda za poopćenje ili neutralizaciju često se doživljava kao diskriminirajuća prema ženama.

Većina jezika s gramatičkim rodovima osmislila je vlastite strategije za izbjegavanje te opće upotrebe. Odgovarajuće strategije opisane su u posebnim smjernicama na kraju ove brošure. Rješenja kojima se smanjuje čitkost teksta, kao što su kombinirani oblici („on(a)”, „njega/nju”), valja izbjegavati.

Usto bi u mnogim jezicima trebalo odvrćati od upotrebe riječi „muškarac” (engl. *man*) u širokom nizu idiomatskih izraza koji se odnose i na muškarce i na žene: engl. *manpower*, *layman*, *man-made*, *statesmen*, *committee of wise men* itd. Uz veću razinu osviještenosti o tome takvi se izrazi obično mogu učiniti rodno neutralnima.

Kombiniranjem raznih strategija (vidi smjernice za pojedine jezike) u većini bi se slučajeva trebalo moći primijeniti načelo rodne neutralnosti i pravednosti u tekstovima Parlamenta.

7

2. NAZIVI ZANIMANJA I DUŽNOSTI

Pri upućivanju na **dužnosti** u tekstovima Parlamenta opći nazivi upotrebljavaju se u jezicima s prirodnim rodovima i onima bez rodova, dok se u jezicima s gramatičkim rodovima iznimno može rabiti oblik za muški rod (primjerice fr. *chaque député ne peut soutenir qu'une candidature*).

Ako je rod osobe bitan za ono što se želi iskazati ili ako se upućuje na **pojedinačne osobe**, valja se poslužiti rodno određenim nazivima (primjerice fr. *la haute représentante de l'Union pour les affaires étrangères et la politique de sécurité*). Općenito govoreći, trebalo bi poštovati osobnu želju svake osobe o tome kako da joj se obraća ili na nju upućuje (primjerice fr. *Madame le Président* ili *Madame la Présidente*).

Obavijesti o slobodnim radnim mjestima trebale bi se sastavljati na rodno uključiv način kako bi se na prijavu potaknulo i kandidate i kandidatkinje.

3. OSLOVLJAVANJE

U nekim jezicima (primjerice u njemačkom i francuskom) titule kao što su *Madame*, *Mademoiselle*, *Frau* ili *Fräulein* izvorno su označavale bračno stanje žene na koju se titula primjenjuje. To se tijekom godina promijenilo te upotreba tih titula više ne odražava taj status. Administrativna praksa prati tu tendenciju. Titula *Mademoiselle*, primjerice, sve se češće briše iz administrativnih obrazaca u zemljama francuskoga govornog područja, pa ostaje izbor samo između *Madame* i *Monsieur*. U tekstovima Parlamenta titule kao što su *Monsieur*, *Frau*, *Ms* itd. najčešće se jednostavno izbacuju te se rabi puno ime osobe.

ZAKLJUČCI

Parlament je posvećen ideji rodne ravnopravnosti i nediskriminacije na temelju roda. Upotreba rodno osjetljiva jezika jedan je od načina da se ta posvećenost pretoči u stvarnost. Budući da su u Parlamentu zastupljeni brojni jezici i kulture, ne postoji jedinstveno rješenje koje bi u tom pogledu odgovaralo svima, no to znači da se u svakom konkretnom kontekstu moraju pronaći prikladna rješenja uzimajući u obzir odgovarajuće jezične i kulturne parametre. Praktična rješenja za hrvatski jezik mogu se pronaći u drugome dijelu ovih smjernica.

Uloga Parlamenta kao europskoga zakonodavca također se mora razmotriti kad se želi postići rodna neutralnost u jeziku. U kontekstu zakonodavstva, koje zahtijeva jasnoću, jednostavnost, preciznost i dosljednost, ne mogu se upotrebljavati sva rješenja koja bi se inače mogla primijeniti.

Korisnici će spremnije prihvatiti nepristran jezik ako je prirodan i ako se ne ističe. Trebalo bi potražiti istinski neutralne i uključive mogućnosti izražavanja uz istodobno poštovanje višejezične prirode radnog okružja Parlamenta i posebnih pravila koja vrijede u sastavljanju zakonodavstva. Cilj je ovih smjernica da posluže kao izvor inspiracije za administrativne službe Parlamenta u tom pogledu.

POSEBNE SMJERNICE ZA HRVATSKI JEZIK

A. NAVOĐENJE DUŽNOSTI I IMENA

Ako se tekst koji se sastavlja ili prevodi, primjerice u Poslovniku Europskog parlamenta, odnosi općenito na dužnost koju neka osoba izvršava rabi se muški oblik koji u tom slučaju stoji za oba spola (*europski ombudsman, kvestor, predsjednik*). U konkretnom slučaju kada znamo kojega je spola osoba koja obavlja određenu dužnost te se na nju upućuje u tekstu, bolje je upotrijebiti oblik iz kojega je vidljiv spol te osobe, čak i kad ime i prezime ili samo prezime te osobe ne stoji uz njezinu dužnost (*Visoka predstavnica/potpredsjednica Komisije, predsjednica Odbora za proračunski nadzor*). Kad uz dužnost koju izvršava stoji i ime i prezime ili samo prezime te osobe, treba upotrijebiti oblik koji odgovara spolu te osobe (*europska ombudsmanica Emily O'Reilly, izvijestitelj Pablo Zalba Bidegain, kvestorica Morin-Chartier*).

B. OPĆI I OBEZLIČENI OBLICI

Preporučuje se uporaba sljedećih oblika:

- imperativa ili prezentskih oblika uz izravno obraćanje osobi (Pošaljite zahtjev do 30. rujna .../Molimo da zahtjev pošaljete do 30. rujna ... umjesto Zastupnici su dužni poslati zahtjev do 30. rujna ...)
- (umjerena uporaba) obezličениh i pasivnih oblika, gdje je to moguće s obzirom na važnost navođenja ili potrebu isticanja vršitelja radnje radi jasnoće (Zahtjev za sklapanje ugovora šalje se nadležnoj službi ... umjesto Nadležni zastupnik šalje zahtjev za sklapanje ugovora nadležnoj službi ...)
- množinskih oblika, pri čemu će oni stajati u muškome rodu, ali označivati oba spola kako bi se izbjeglo navođenje udvojenih oblika (Zastupnici mogu obavijestiti Odjel za zapisnike i izvješća s plenarnih sjednica da su bili prisutni iako se njihova imena ne pojavljuju na popisu nazočnih. umjesto Zastupnik/ zastupnica može obavijestiti Odjel za zapisnike i izvješća s plenarnih sjednica da je bio/bila prisutna iako se njegovo/njezino ime ne pojavljuje na popisu nazočnih.)
- zbirnih imenica, kada se oblici muškoga roda doživljavaju kao rodno isključivi (građanstvo umjesto građani, osoblje/kadar umjesto zaposlenici, stanovništvo umjesto stanovnici, uprava/rukovodstvo umjesto direktori/ rukovoditelji)
- zbirnih brojeva dvoje, troje, četvero, petero itd. osim ako je poznato da je riječ o skupu osoba muškoga spola (predsjednik i dvoje potpredsjednika umjesto predsjednik i dva/dvojica potpredsjednika, tijelo koje čini petero zastupnika umjesto tijelo koje čini pet zastupnika)
- pridjeva umjesto genitiva množine imenica kad se misli na predstavnika vrste, a ne na konkretne osobe (učiteljski skup umjesto skup učitelja, građanska inicijativa umjesto inicijativa građana).

C. NAZIVI ZANIMANJA

Kako je hrvatski tvorbeno bogat jezik i obično ima mogućnost iskazivanja i muških i ženskih parnjaka za pojedina zanimanja, preporučuje se korištenje tim oblicima prema potrebama konkretnih tekstova, bez nepotrebnog udvajanja (primjerice *odvjetnik/odvjetnica*). Kad je riječ o natječajima za radna mjesta i sličnim tekstovima, dopušteno je navođenje udvojenih oblika ili navođenje samo jednoga, obično muškog oblika, uz isticanje dostupnosti radnoga mjesta oboma spolovima navođenjem oznaka za spol u zagrada (ž./m.).

Naravno, ima primjera u kojima nedostaju nazivi ženskoga ili muškoga roda za zanimanja koja su se tradicionalno poistovjećivala s jednim ili drugim spolom/rodom, a ima i primjera za koje je tvorbeno teško iznaći rješenje. Neki od tih primjera su *medicinska sestra*, *primalja/babica*, *(turistički) vodič*, *ronilac*, a barem donekle i *ombudsman* za koje je ponuđeno rješenje za ženski rod *ombudsmanica* u djelomičnoj praktičnoj upotrebi, ali tek treba zaživjeti.

Pritom treba naglasiti da se pri upućivanju na pojedine osobe svakako treba uzeti u obzir i stav tih osoba o tome kako one same žele da ih se naziva na njihovim radnim mjestima. Uzrok tomu može biti i konotativno značenje određenoga naziva pa je za to dobar primjer par *tajnik/tajnica*, pri čemu i žene na dužnosti tajnika određene institucije (koja obično podrazumijeva obavljanje pravnih poslova) mogu insistirati na muškome rodu tog naziva zbog konotacija koje uza se nosi naziv tajnica i činjenice da se pritom obično misli na radno mjesto koje je podređeno radnomu mjestu tajnika.

U K L J U Č I V A

K O M U N I K A C I J A

UKLJUČIVA KOMUNIKACIJA U GTV-U

Vijeće Europske unije
Glavno tajništvo

Glavno tajništvo Vijeća, 2018.

© Europska unija, 2018.

Reprodukcija je dopuštena uz navođenje izvora.

© Petr Vaclavek – Fotolia.com, © olly – Fotolia.com, © Zaklada za osobe s Downovim sindromom, Madrid

© franzidraws – Fotolia.com, © cartoonresource – Fotolia.com, © Europska unija

Za uporabu ili reprodukciju fotografija ili drugih materijala koji nisu obuhvaćeni autorskim pravom EU-a, dopuštenje se mora zatražiti izravno od nositelja autorskih prava.

Imamo sreće jer radimo u multikulturalnom i višejezičnom okružju u kojem svi na različite načine možemo promicati ravnopravnost i poštovanje raznolikosti.

Pojedinci mogu ostvariti svoj puni potencijal samo u uključivom okružju u kojem se raznolikost prihvaća, poštuje i vrednuje. Zdravo, uključivo radno okružje počiva na upotrebi uključivog jezika i vizualnih materijala kojima se prepoznaje i odražava raznolikost te izbjegavaju nesvjesne predrasude.

Jezikom i vizualnim materijalima koje izrađujemo možemo pomoći u tome da se nijedna skupina ljudi ne osjeća isključenom, nepoželjnom ili diskriminiranom.

Akcijskim planom za dinamičniji i fleksibilniji GTV u kojem je veći naglasak stavljen na suradnju nastoji se poticati okružje u kojem su svi pojedini članovi i članice osoblja osnaženi, motivirani i opremljeni za ostvarenje punog potencijala u smislu osobnog razvoja i vlastita doprinosa ostvarenju ciljeva GTV-a. Naposljetku, GTV činite vi, njegovo osoblje.

William Shapcott
Glavni direktor uprave

Potrebno je da se iznova obvezemo na vrijednosti sadržane u članku 2. Ugovora o Europskoj uniji: „Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina.”

predsjednik Donald Tusk, listopad 2017.

UVOD

Komunikacija je moćan alat. Njome se oblikuju naši stavovi, poimanja i ponašanje te odražava svijet u kojem živimo i radimo.

Riječi i slike stoga su važne. Naime, ne uzmemo li u obzir pretpostavke koje utječu na jezik i vizualne sadržaje koje upotrebljavamo, komunikacija može uzrokovati diskriminaciju.

Jezik se uvijek mijenja: riječi se razvijaju, a njihova upotreba trebala bi se razvijati zajedno s njima. Upotrebom rodno osjetljivog jezika bez predrasuda odmičemo se od zastarjelih predodžbi o ženama, muškarcima, osobama s invaliditetom i ostalim skupinama ljudi u društvu.

Svrha je ovog dokumenta pružiti nekoliko smjernica o upotrebi jezika i vizualnih sadržaja te primjera koji su relevantni za radno okruženje GTV-a.

Osmišljen je kako bi se izbjegla nenamjerna upotreba diskriminatornog jezika, uzimajući pritom u obzir političku prirodu naše institucije i višejezično okruženje u kojem radimo. Cilj mu je pomoći nam u oblikovanju koherentne uključive komunikacijske politike u svim odjelima tijekom izrade i ilustracije dokumenata te pripreme audiovizualnih materijala za unutarnju i vanjsku upotrebu. Sadrži i kratak odjeljak o neformalnom jeziku na radnome mjestu.

Hrvatska verzija smjernica temelji se na engleskoj verziji koja je izrađena pod pokroviteljstvom Ureda za jednake mogućnosti. Smjernicama su obuhvaćeni:

- interni dopisi, uključujući priopćenja osoblju i priložene odluke glavnog tajnika
- oglasi za slobodna radna mjesta
- publikacije GTV-a
- članci i slike na Domusu
- svakodnevni jezik
- društveni mediji i internetske stranice Vijeća
- materijali koji se upotrebljavaju za osposobljavanje i prezentacije
- plakati u GTV-u.

Zakonodavstvo EU-a **nije** obuhvaćeno.

Smjernice se zasnivaju na postojećim praksama GTV-a, međuinstitucijskim standardima kao što je [Međuinstitucijski stilski priručnik](#) na engleskom jeziku te smjernicama ostalih institucija EU-a i međunarodnih organizacija.

Ova brošura objavljena je na svim službenim jezicima Europske unije. Sadržaj je prilagođen određenom jeziku jer svaki jezik ima vlastitu gramatiku, sintaksu i stil. Opća je poruka, međutim, istovjetna: promicanje uključivosti i raznolikosti putem jezika i vizualnih materijala kojima se koristimo.

PREPORUKE ZA ADMINISTRATIVNI JEZIK

Uključivim jezikom bez predrasuda izbjegavaju se stereotipi i navođenje nevažnih detalja. Prepoznaju se pozitivne osobine ljudi bez obzira na njihov spol i seksualnu orijentaciju, osoba s invaliditetom, osoba svih dobnih skupina, iz svih sredina i bilo koje vjere ili uvjerenja.

U nastavku se nalaze smjernice o oslovljavanju različitih skupina tako da ih se ne diskriminira.

RODNO OSJETLJIV JEZIK

Upotrebom rodno osjetljivog jezika sa ženama i muškarcima postupa se jednako te se izbjegavaju stereotipne predodžbe o rodnim ulogama.

Pri odabiru rodno osjetljivih opcija uvijek budite svjesni svih mogućih nejasnoća ili promjena u značenju te donosite odluke imajući to na umu.

U nastavku je nekoliko smjernica za upotrebu rodno osjetljivog jezika.

Izbjegavati opću upotrebu muškoga roda

Umjesto imenica ili zamjenica u muškome rodu preporučuje se odabrati rodno uključiviji pristup. Postoji nekoliko jednostavnih načina kako to postići. Ovisno o vrsti dokumenta, njegova registra, stila i duljine, možete odabrati sljedeća rješenja:

- upotrijebite **oba imenička oblika** kako biste pokazali namjeru da vaš tekst bude uključiviji:

Uspješnim kandidatkinjama i kandidatima mogu se ponuditi ugovori ...

U slučaju da se ovakvim pristupom tekst dodatno produljuje, upotrijebite obje imenice barem prvi put kada se pojave u tekstu kako biste time iskazali svoju namjeru upotrebe rodno uključivog jezika.

- kada je to moguće, odlučite se za **zbirnu imenicu** (npr. *osoblje* umjesto *zaposlenici*):

Osoblje tehničke službe čuva poslovnu tajnu koja se odnosi na sve informacije dobivene pri obavljanju zadataka na temelju ove Uredbe.

- upotrijebite **pridjev** umjesto genitiva:

predsjednički ured umjesto *ured predsjednika*, *građanska prava* umjesto *prava građana...*

- kada je to moguće, upotrijebite riječ **osoba**:

maloljetna osoba umjesto *maloljetnik*

- upotrijebite **pasivni oblik**:

dogovoreno je umjesto *ministri su dogovorili*

- ako je moguće, upotrijebite **imperativ**:

Popunite obrazac do petka umjesto *Predstavnici su dužni popuniti...*

Oglasi za slobodna radna mjesta

Uključiv oglas za slobodno radno mjesto obuhvaća oba spola. Pri objavi takvog oglasa upotrebljavajte udvojene oblike, npr. *liječnica/liječnik*, i vodite računa o rodno osjetljivom jeziku kao u primjeru u nastavku:

*Uprava ujedno zadržava pravo da nakon vrednovanja prijava s popisa uspješnih **kandidata/kandidatkinja** ukloni ime **osobe** koja ne može predočiti takve potvrde.*

Upotrebom uključivog jezika izgledno je da će se na oglas javiti različite osobe, što bi moglo dovesti do povećanja sposobnosti radne snage.

Titule i zanimanja

U hrvatskome za većinu zanimanja i dužnosti danas postoji i inačica ženskog roda, što u mnogim jezicima nije slučaj. Važno je to imati na umu i upotrebljavati ih kad god je to moguće, tj. kada znamo da određenu dužnost obavlja žena. Najčešći su primjeri *njemačka kancelarka* i *visoka predstavnica*, kada se govori o osobama koje trenutno obavljaju tu dužnost. Trebali bismo izbjegavati pretpostavku o zastupljenosti određenog spola u određenom zanimanju. Primjer je fraza *liječnici i medicinske sestre*, umjesto koje bi poželjnije bilo napisati *medicinsko osoblje*.

Titule *g./gđa* na hrvatskome ispuštamo kad god je to moguće i umjesto toga pišemo puno ime osobe.

JEZIK KOJI SE ODNOSI NA OSOBE S INVALIDITETOM

Vizualni materijali u vezi s osobama s invaliditetom trebaju se osviješteno upotrebljavati kako bi se njima izbjegli negativni stereotipi

Riječi odražavaju naše stavove i uvjerenja te je stoga važno primjereno se izražavati. Nijedna osoba ne želi da je se definira na temelju njezina invaliditeta. Budući da se u [Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom](#) poziva na mjere za borbu protiv stereotipa o osobama s invaliditetom¹, važno je podići razinu osviještenosti o negativnim stereotipima ili jeziku kojim se osobe stigmatizira i izbjegavati njihovu upotrebu.

U nastavku je navedeno nekoliko jednostavnih načela kojih se možete pridržavati kada pišete ili govorite o osobama s invaliditetom:

- upotrijebiti riječ „osoba“, stavljajući je na prvo mjesto: **osoba s invaliditetom**
- naglasite individualnost i sposobnosti svake osobe umjesto da je definirate njezinim zdravstvenim stanjem
- izbjegavajte izraze poput „boluje od“ ili „pati od“ i riječi kojima se sugerira viktimizacija ili pasivnost
- izbjegavajte pojmove kojima se invaliditet definira kao ograničenje
- ne upotrebljavajte zbirne imenice poput „gluhi“, „slijepi“ itd. jer te skupine osoba nisu homogene
- imajte na umu da je invaliditet u 80 % slučajeva nevidljiv.

hendikepirani; invalidi

slijepci, slijepi

pogođene; koje boluju od;
žrtva, koje pate od

autist

osoba koja boluje od duševnog
poremećaja

vezan za invalidska kolica;
prikovan uz kolica

▶ **osobe s invaliditetom**

▶ **osobe koje su slijepa**

▶ **imati; npr. osoba koja ima epilepsiju**

▶ **osoba s autizmom**

▶ **osoba s poteškoćama mentalnog zdravlja**

▶ **osoba koja se služi kolicima**

¹ Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom primjenjuje se na institucije EU-a.
Članak 8. stavak 1. točka (b): *Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere (...) u svrhu borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi.*

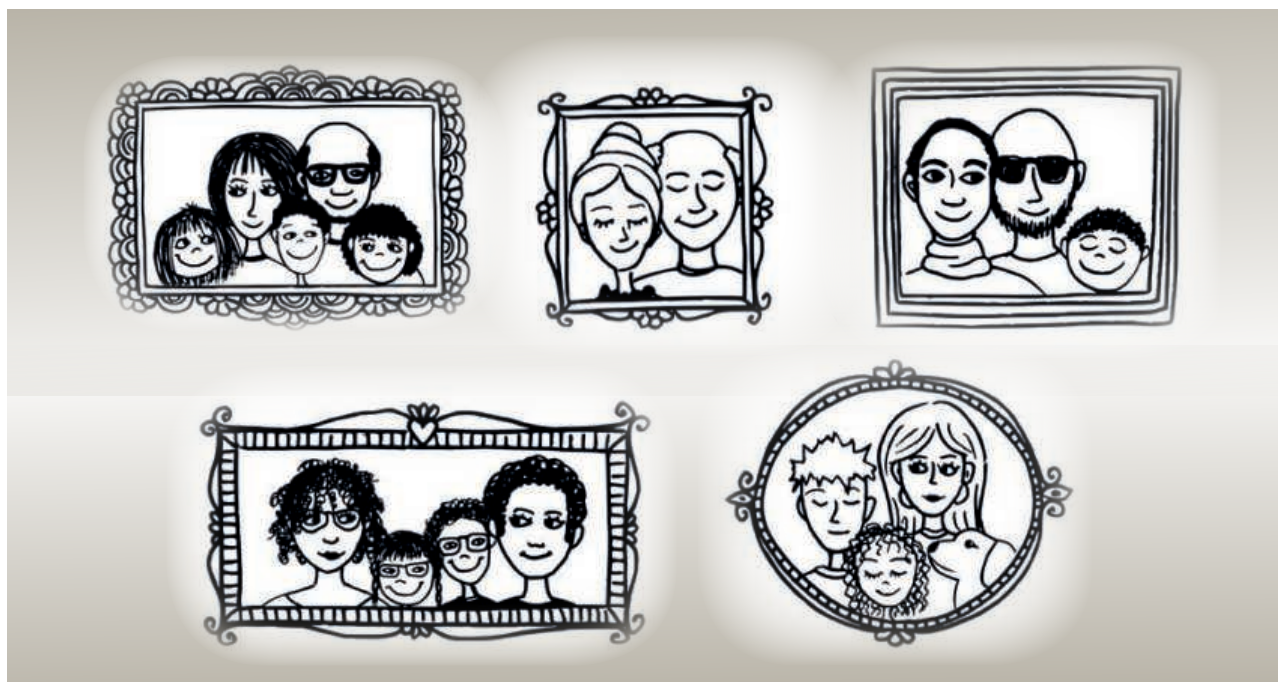
DALJNI SAVJETI O NEDISKRIMINIRAJUĆEM JEZIKU

Upotrebom neprikladnih izraza ili diskriminirajućeg jezika, čak i ako nije namjerna, isključujemo neke osobe i time stvaramo prepreke u komunikaciji. Kako bismo se izražavali na nediskriminirajući način, trebali bismo izbjegavati izraze kojima se osobe omalovažava ili isključuje zbog dobi, spola², seksualne orijentacije, rase, vjerskog ili drugog uvjerenja, etničke pripadnosti, društvenog sloja ili fizičkih ili mentalnih osobina.

Pri izradi teksta nastojte nikoga ne izostaviti, imajući na umu da čitateljstvo može biti osjetljivo na različite stvari. Stalno se informirajte o prihvatljivom jeziku i, ako niste sigurni u prikladnost nekog izraza, potražite savjet.

Neki primjeri

- Kad je riječ o odnosima, riječ „**partner/partnerica**” uključivija je i odražava raznolikost odnosa koji postoje u društvu (u slučaju nevjenčanih ili istospolnih parova ili registriranih partnerstava).
- Izbjegavajte zastarjelu terminologiju, npr. upotrebljavajte riječ „Romi/Romkinje” umjesto „Cigani”³ te „gej osobe” umjesto „homoseksualci” ili „lezbijke”. Lezbijke, gejevi, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe često se nazivaju „**LGBTI osobama**”. Umjesto da se osobu naziva „transseksualcem/transseksualkom”, koristite se izrazom poput „**transrodna osoba**”⁴.
- Izbjegavajte generalizaciju o različitim narodnostima i kulturama jer se njima stvara pretjerano pojednostavljena slika neke osobe ili skupine (npr. „romantični Francuzi”, „marljivi Nijemci”). Pri navođenju etničkog podrijetla ili narodnosti osobe, budite što određeniji, npr. umjesto općeg izraza poput „Azijac/Azijka” kojim se obuhvaća širok spektar ljudi, ako je moguće, upotrijebite određeniji pojam poput „**Indijac/Indijka**”, „**Pakistanac/Pakistanka**”, „**Japanac/Japanka**” ili „**Kinez/Kineskinja**” itd.
- Izbjegavajte neutemeljene pretpostavke o vjerskim ili drugim uvjerenjima određene osobe. Upotrebljavajte pojmove poput „**ime**” i „**prezime**” umjesto „krsno ime”. Osim toga, važno je imati na umu da se pojam „Arapin/Arapkinja” odnosi na pripadnika/pripadnicu arapskog govornog područja i da nije sinonim pojma „musliman/muslimanka”, koji se odnosi na pripadnika/pripadnicu islamske vjere.
- Potrebno je voditi računa o tome da u komunikaciji izbjegavamo stereotipe koji se odnose na dob. Izrazimo poštovanje upotrebom izraza poput „**starije kolegice / stariji kolege**” i „stariji ljudi”, a izbjegavajmo jezik kojim se sugerira da je starost nepoželjna.

2 Vidjeti npr. Zaključke Vijeća o rodnoj ravnopravnosti (2016.).

3 Vidjeti npr. Zaključke Vijeća o ubrzanju procesa integracije Roma (2016.).

4 Vidjeti npr. Zaključke Vijeća o ravnopravnosti LGBTI osoba (2016.); Promoting the Enjoyment of all Human Rights by Transgender People (2010.).

SVAKODNEVNI JEZIK NA RADNOME MJESTU

Mala će skuhat' kavu

Rodno osjetljiv jezik bez predrasuda trebao bi prevladavati i u usmenoj ili neformalnoj komunikaciji. Svi smo odgovorni za stvaranje uključivog radnog okruženja, pa bismo trebali dobro razmisliti prije nego što iznesemo svoje misli, uvjerenja i stavove. Tako možemo izbjeći nenamjernu stereotipizaciju, snishodljivost ili omalovažavanje drugih.

U nastavku je nekoliko izraza koje treba **izbjegavati**:

- o *Budi muško!*
- o *Posenilio je!*
- o *Prava si tetka! Tipično žensko!*
- o *Jedna od cura u uredu odgovorit će na poziv.*

Ponašanje ili upotreba jezika koji se mogu percipirati kao diskriminatorni (npr. seksističke i rasističke šale) nisu prihvatljivi.

Isto tako, kako ne bismo povrijedili osobe zbog njihova spola, dobi, invaliditeta, etničkog podrijetla, vjerskih ili drugih uvjerenja, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije, potrebno je izbjegavati uvredljiv jezik i izraze.

Ako se bojite da ćete reći nešto pogrešno kada govorite o nekoj osobi ili razgovarate s osobom koja je, primjerice, drugog etničkog podrijetla, upitajte je kako bi željela da je oslovljavate.

Seksističkom upotrebom **humora** kojim se banaliziraju rodna pitanja često se jačaju stereotipi:

- o *Zašto plavuša otvara jogurt u dućanu? – Zato što piše: ovdje otvori.*

Neki „**komplimenti**“ mogu se shvatiti kao podcjenjivanje.

- o *Prilično si pametna za plavušu. Razmišljaš kao muško.*
- o *Mala je dobro odradila posao.*
- o *Dobro se koristiš računalom za svoje godine.*

Imajte na umu da se jezik neprestano mijenja. Riječi s vremenom mogu poprimiti drugo značenje, a ono što je danas prihvatljivo sutra može biti manje prikladno ili neprihvatljivo. Kako biste izbjegli moguće uvredljive izraze, koristite se prihvatljivom i prihvaćenom terminologijom.

U slučaju nedoumice obratite se hrvatskom odjelu za prevođenje na sljedeću adresu e-pošte: unite.hr-quality@consilium.europa.eu.

VIZUALNA KOMUNIKACIJA

Uključiv jezik treba popratiti uključivim vizualnim materijalima, s obzirom na to da je upravo vizualna poruka publici često najupečatljivija. Prikazivanjem različitih vidova raznolikosti (spola, dobi, etničkog podrijetla, invaliditeta, vjerskih ili drugih uvjerenja, seksualne orijentacije, narodnosti) osiguravamo to da se svi osjećaju uključenima.

Pri komunikaciji imajte u vidu raznolikost i uključivost:

- Kakve osjećaje slika budi u vama? Kakvi su vam prvi dojmovi?
- Sviđa li vam se? Zašto? Zašto ne?
- Što vidite na slici? Možete li se poistovjetiti s ljudima na slici?
- Prikazuje li raznolikost? Prikazuje li uključivost?
- Koja je njezina poruka? Odgovara li poruci koju želite prenijeti?

Sljedeće preporuke, koje se odnose na **plakate, letke, slike na Domusu i audiovizualne materijale koji se upotrebljavaju u svrhu informiranja ili osposobljavanja**, trebale bi doprinijeti učinkovitijoj komunikaciji i omogućiti da se ciljana publika prepozna u vizualnoj poruci.

1. Odaberite sliku koja prikazuje raznolikost radnog okruženja u Glavnom tajništvu Vijeća

Ne birajte sliku koja prikazuje samo jedan spol ako se tekst odnosi na mješovitu skupinu ljudi. Intervjuirane osobe ili osobe u videozapisima trebale bi također predstavljati raznoliko osoblje GTV-a.

Kako bi se promovirala raznolikost u publikacijama poput letaka, upotrebljavajte slike koje prikazuju sve aspekte našega radnog okruženja: kad god je to moguće, imajte na umu ravnotežu između žena i muškaraca, prikažite osobe s invaliditetom u svakodnevnom situacijama, uključite ljude različitih dobnih skupina i, ako je prikladno, iz različitih rasnih i etničkih skupina.

Ova slika prikazuje postojeću raznolikost našeg osoblja te stoga služi kao dobar primjer uključive komunikacije

Vizualni i tekstualni sadržaj trebalo bi uskladiti. Osim toga, pobrinite se i da vizualni materijali koje odaberete odgovaraju poruci koju želite prenijeti, npr. slika koja prikazuje samo muškarce ne bi bila prikladna uz članak u kojem su intervjuirani i žene i muškarci. Pokažite da je GTV otvoren za sve ljude.

2. Ako je moguće, odaberite sliku koja prikazuje raznolikost europskog stanovništva

Preporuka je da bi, kad god je to moguće, raznolikost stalno trebalo uzimati u obzir.

Pozitivan primjer fotografije koja prikazuje etničku raznolikost

3. Prikažite osobe različitih spolova u jednakovrijednim ulogama i funkcijama

Pozitivan primjer fotografije koja prikazuje političarku u aktivnoj ulozi, a ne u pasivnoj ulozi ili kao objekt

4. Odaberite sliku koja prikazuje našu instituciju kao otvorenu i bez predrasuda

Ne upotrebljavajte slike ili slogane kojima se stvara dojam o postojanju predrasuda na temelju dobi, etničke pripadnosti, izgleda ili bilo koje druge vrste predrasuda.

Što prvo pomislite kada vidite ovaj plakat?

Za više informacija

Ured za jednake mogućnosti

Adresa e-pošte: egalite-des-chances@consilium.europa.eu

Hrvatski odjel za prevođenje

Adresa e-pošte: unite.hr-quality@consilium.europa.eu

Rue de la Loi/Wetstraat 175
1048 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË
Tel. +32 22816111
www.consilium.europa.eu